

София, 01.04.2020 г.

КРИЗИСЕН ОПЕРАТИВЕН ПЛАН ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ И СОЦИАЛНИ ПОСЛЕДИЦИ ОТ РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА ЕПИДЕМИЯТА ОТ COVID-19 В БЪЛГАРИЯ

**Екип на научноизследователската лаборатория към Висшето училище
по застраховане и финанси (VUZF Lab) в състав:**

Проф. д-р Огняна Стоичкова

Проф. д-р Виржиния Желязкова

Проф. д-р Емилия Миланова

Доц. д-р Юлия Добрева

Доц. д-р Десислава Йосифова

Доц. д-р Пламен Орешарски

Доц. д-р Станислав Димитров

Доц. д-р Маню Моравенов

Доц. д-р Любка Ценова

Доц. д-р Теодора Лазарова

Доц. д-р Ирена Маркова

Гл. ас. д-р Росица Тончева

Д-р Елина Кърпачева

Разпространението на епидемията от новия коронавирус COVID-19 поставя редица сложни въпроси пред държавното управление и налага търсене на решения с цел по-бързото и ефективно преодоляване на социалните и икономически проблеми. Времевият хоризонт на тези проблеми е неопределен, поради липса на яснота за проявата на вируса във времето. Независимо обаче от неяснота към момента относно продължителността на епидемията и негативните ефекти от нея, безспорно важно е спешно да се предприемат мерки, които да намалят тези негативни последици както на микро-, така и на макроикономическо равнище.

В настоящия КРИЗИСЕН ОПЕРАТИВЕН ПЛАН екипът на VUZFLab предлага някои мерки, които могат да бъдат приложени от държавата и финансовите институции, с цел да се запази жизнеспособността на българската икономика, без това да повлияе негативно върху държавния бюджет.

Основните препоръки в този ПЛАН могат да се обобщят в следните направления:

- Подкрепа за осигуряване на стабилност на финансовата система и въвеждане на подходящи механизми за финансово подпомагане на засегнатите сектори;
- Разсрочване на задължения към държавата за подпомагане на засегнатите бизнес дейности, при спазване на разумни граници и без застрашаване на бюджета;
- Насърчаване на производството на жизнено важни сектори;

- Осигуряване на финансова подкрепа за болниците в борбата им срещу епидемията;
- Гарантиране на подходящи и навременни административни механизми, включително и надеждно управление на фондовете за финансиране по линия на ЕС;
- Въвеждане на мерки за насърчаване на заетостта в условията на криза;
- Стимулиране на капиталовите пазари и използване на механизмите на застрахователните дружества.

I. ИКОНОМИЧЕСКИ И ФИНАНСОВИ МЕРКИ

1. Мерки за подпомагане на банковата система

1.1. Регулаторни решения в подкрепа на дейността на банките

За да се съхрани капиталовата достатъчност на банките и да се създадат условия за ограничаване на неблагоприятните ефекти от пандемията от COVID 19 върху техните клиенти, предлагаме на Надзорната институция (БНБ) да вземе предвид минимум следното, относно прилагането на надзорната рамка в трите основни области: класифицирането на банкови кредити в неизпълнение; реструктурирането на кредитните експозиции на банките и прилагането на МСФО 9 „Финансови инструменти“ (МСФО9/IFRS9):¹

---

¹ Очаква се в близките дни ЕБО да определи критерии за *сходно третиране* на публични и частни мораториуми за плащанията по банкови кредити. На основата на тези критерии БНБ ще вземе решение за тяхното прилагане в България. Запазваме си правото да коментираме това решение.

Предвид естеството на настоящия шок, който може да има средносрочни и дългосрочни последици, *гъвкавостта, вградена във философията на счетоводната и регулаторната рамки*, трябва да бъде използвана изцяло от банковите институции, за да поддържат стабилност по време на кризата и да осигуряват критичните функции на икономиката.

Поддържаме мнението на Европейския банков орган (ЕБО), че публичните и частните мораториуми при спиране или отлагане на плащания по банкови кредити, като отговор на епидемията COVID-19, доколкото те не са специфични за кредитополучателите, *не трябва да бъдат автоматично класифицирани като мерки за реструктуриране*, както за МСФО 9, така и за определението за неизпълнение по Регламента за капиталовите изисквания. Това обаче не премахва задълженията на кредитните институции да оценяват кредитното качество на експозициите, които са засегнати от тези мерки, и да идентифицират съответно всяка ситуация, при която съществува вероятност кредитополучателите да плащат.

В случай на публични и частни мораториуми, позволяващи спиране или забавяне на плащанията, което се отразява върху критерия за 90-те дни на просрочие, закъсненията да се броят на базата на *модифицирания график на плащанията*. При оценяване на вероятността на длъжника от неизпълнение (PD), тази оценка да се отнася до модифицирания график на плащанията и когато няма опасения в това отношение, експозицията може да остане в състояние *на изпълнение*.

Индивидуалните оценки трябва да се правят внимателно, което да не води до *автоматизъм в класификацията*. Ако институциите са изправени пред

значителен брой индивидуални оценки, трябва да се даде приоритет на анализа, като използват своя подход, основан на риска. Първоначалната оценка трябва да се съсредоточи върху онези отделни експозиции, които най-вероятно биха оказали значително въздействие и първоначално могат да бъдат извършени на ниво портфейл, ако е необходимо. В периода, непосредствено след мораториума, банките трябва да обърнат особено внимание на тези експозиции, при които има забавяне на плащанията по преработения график и да установят потенциална вероятност да плащат своевременно и по новия договорен начин. Освен това, всяка оценка ще трябва да се извършва на последователна основа, въз основа на достоверна информация и вземане под внимание на всички мерки, които се въвеждат и оказват влияние върху кредитоспособността на клиентите.

Класификация на експозициите при реструктуриране: Трябва да се подчертае, че при настоящите обстоятелства мерките, които правителството и кредитните институции предлагат, за да се справят с неблагоприятното системно икономическо въздействие на пандемията COVID-19, ***не биха довели автоматично до прекласификация според дефиницията за реструктуриране.*** Мораториумите, въведени като отговор на пандемията на COVID-19, имат за цел да се справят със системните рискове и да облекчат потенциалните рискове, които могат да възникнат в бъдеще в икономиката като цяло у нас и в ЕС. В този смисъл, тези мерки не са породени от влошеното финансово състояние на кредитополучателите преди обявяването на извънредното положение.

По отношение на МСФО 9 „Финансови инструменти“ и значителното увеличение на кредитния риск:

- Трябва да се има предвид, че МСФО 9 предлага известна степен на гъвкавост – в смисъл, че не диктува кога е настъпило **значително увеличение на кредитния риск**, което изисква да се направи оценка въз основа на количествени и качествени тригери/показатели. В тази връзка **няма строг автоматизъм**, който да се прилага. Оценката на институциите дали има значително увеличение на кредитния риск се извършва чрез идентифициране на значителни промени през целия очакван живот на експозицията (LT).
- Подкрепяме мнението на ЕБО, че прилагането на публични или частни мораториуми, целящи справяне с неблагоприятното системно икономическо въздействие на COVID-19 пандемията, **не следва да се считат сами по себе си като автоматичен сигнал** да се направи заключението, че има настъпило значително увеличение на кредитния риск.
- МСФО 9 изисква да се разгледа **цялата налична разумна и подкрепяща (доказуема) информация** без неоправдани разходи (включително информацията за бъдещето), която може да повлияе на кредитния риск на финансовия инструмент в сравнение с първоначалното му признаване.
- Банките трябва да вземат предвид **настоящите изключителни обстоятелства**, когато определят коя информация може да се счита за разумна и за подкрепяща информация, както е предвидено в МСФО 9, като

също така отчитат очаквания характер на шока (т.е. дали се очаква той да е временен или не) и *недостига на налична и достоверна информация*. Банките също така трябва внимателно да оценяват степента, в която, наред с други факти, се очаква високата степен на несигурност и всякакви внезапни промени в краткосрочните икономически перспективи да доведат до въздействия върху очаквания живот на финансовия инструмент.

По този начин от банките се очаква да се прави разлика между длъжници, за които кредитната експозиция няма да бъде значително засегната от сегашната ситуация в дългосрочен план, и такива, чиято кредитоспособност е малко вероятно да се възстанови. Това разграничаване би допринесло за *смекчаване на всеки потенциален ефект от прехвърлянето между етапите (трите фази)* и би помогнало да се избегне преувеличаване на ефекта от шока.

Във всеки случай при определяне на въздействието върху отчетите за доходите на банките, произтичащи от признаването на очакваните кредитни загуби (ECL), трябва да се вземе предвид смекчаването, осигурено от наличието на *приемливо обезпечение или публични гаранции*. (Тук гаранционният портфейл на *Българската банка за развитие* е добре дошъл, но го оценяваме като недостатъчен! Очакваме, че когато стане известна с по-голяма точност стойността на необходимите гаранции от банките, *този портфейл ще бъде увеличен*).

1.2. Подпомагане на засегнатите сектори чрез финансиране по линия на Българската банка за развитие (ББР)

В България би могло да се създаде механизъм в рамките на ББР, която да отпуска кредити специално на засегнати от кризата с коронавирус фирми. Тези кредити биха могли да бъдат гарантирани от държавата и да имат следните характеристики:

- **по-нисък от обичайния лихвен процент** (ББР може да си го позволи, особено при наличие на гаранция от държавата), **или предоставяне на безлихвени кредити** на фирмите в затруднение, като плащането на лихвите да бъде осигурено от държавата;
- **гратисен период** (така че да не се налага плащане на вноски по кредитите в следващите, например, 3 месеца);
- **удължен срок за изплащане** (така че да се осигури ниско равнище на кредитна тежест, т.е. ниски вноски за бенефициентите);
- **предоставяне на целеви кредити** на освободени от работа служители – за стартиране на собствен бизнес при нулев лихвен процент и гратисен период за издължаване на кредита.

Държавата ще подпомогне намаляването на спада на икономическата активност в страната, като стимулира ББР и търговските банки да бъдат активната страна в процеса по финансиране на затруднени икономически субекти (фирми и домакинства). Какъв да бъде размерът на средствата, които държавата да определи за ББР и за гаранции по различни кредити, както и конкретните параметри на кредитите на ББР, трябва да бъдат преценени от Министерството на финансите, БНБ и от другите институции, имащи отношение към този въпрос.

Решението да се предоставят 500 млн. лв. във вид на портфейлни гаранции са добро решение, но поради факта, че портфейлната гаранция е пасивна форма на финансиране за споделяне на евентуалната загуба от необслужвани кредити и не предоставя ликвидност, трябва да се отчита фактът, че търговските банки все пак биха били предпазливи при използването им.

1.3. Подпомагане на засегнатите сектори чрез финансиране от търговските банки

Свръхликвидността на търговските банки, наличието на огромен привлечен ресурс у тях на безпрецедентно ниска цена, изключително ниските рискови премии, позволява и на тях да изработят продукти, които да притежават атрактивни характеристики, и от които да могат да се възползват нуждаещи се фирми. Още повече, че банките са заинтересовани да направят такава стъпка, тъй като има голяма вероятност немалка част от клиентите им да просрочат плащанията по кредитите си поради спирането или затихването на бизнес активността им.

Възможността за разсрочване на задълженията, въвеждането на гратисни периоди и дори намаляването на лихвените проценти по кредитите или отмяна на наказателните лихви за забава, ще даде възможност на потребителите на такива кредити да не спират обичайното си потребление на стоки и услуги – което би се случило, ако се налага да плащат вноските си към банките в ситуация на липса на техни лични приходи.

Взетото решение за гарантиране на потребителски кредити до 1 500 лв. на служители в неплатен отпуск е добра мярка, като заделеният за целта ресурс от 200 млн. лв., както и размерът на кредитите би следвало да подлежи на увеличение съобразно развитието на ситуацията.

2. Разсрочване на задължения към държавата за засегнатите от COVID-19 фирми

С цел подпомагане на фирмите от засегнатите сектори да поддържат оперативната си дейност, държавата би могла да предвиди:

- плащанията на корпоративен данък, ДОД и др. данъци и такси (с изключение на ДДС), както и плащанията на осигуровки да се **разсрочат за фирмите, изпитващи затруднения в периода на кризата** – както по време на извънредното положение, така и за определен период след приключването му и до възстановяване на икономическия потенциал на фирмите, напр. от 1 до 3 месеца. Това може да бъде направено, след като се извърши анализ на броя на засегнатите предприятия и бизнес дейности и се изчисли възможността за отсрочване на тези постъпления в бюджета на държавата. Фирмите от уязвимите сектори ще се наложи да прекратят дейността си и ще отчитат загуби, ще се намали ликвидността им, капиталът им постепенно ще стигне отрицателни стойности и в определен момент ще станат неплатежоспособни. Такива мерки са приложени вече от правителствата на Италия, Испания, Франция, Хърватия и др. В Гърция правителство отложи плащане на ДДС и социални осигуровки за период от 4 месеца
- Преразглеждане на приетото решение в Закона за действията по време на извънредното положение, обявено на 13 март 2020 г. с решение на Народното събрание, а именно „данъчно задължените лица да декларират прогнозната

си данъчна печалба за 2020 г. сами и на тази база да бъдат изчислявани дължимите от тях авансови вноски.“ Като се отчита изключително тежкото положение на фирмите (спрян производствен процес, спрени поръчки, спрени доставки, неработещ персонал, но получаващ заплати и отчисления към бюджета и НОИ, НЗОК) по тях да се разгледа възможността за приемане на решение **фирмите, задължени по ЗКПО ,да се освободят от авансови вноски от печалбата през 2020 г., а в края на годината данъкът да се определи на база реално постигнатия резултат.**

- **Мостово финансиране за плащания на данъци и осигуровки** чрез кредити при облекчени условия по линия на ББР или по линия на търговските банки. Държавата може да предостави ресурс за целево финансиране по линия на ББР, но отново той не трябва да се смесва с портфейлните гаранции, тъй като те са пасивна форма на подпомагане на кредитния процес и са насочени към споделяне на загубите между ББР и търговските банки, а не предоставят незабавна ликвидност на фирмите. Следователно, необходимо е да бъде заделен отделен ресурс, който да бъде усвояван под формата на нисколихвен кредит и гратисен период за лихвите за финансиране на плащанията към държавата.

3. Насърчаване на производството на жизненоважни сектори – медикаменти, медицински облекла и материали и др.

България има добре развит отрасъл на фармацевтично производство, както и достатъчно бизнес единици, специализирани в текстилната промишленост и в шивашки предприятия. Чрез засилване на тяхната дейност с директни поръчки

от държавата може да се формира конкурентно предимство за страната. Медикаментите, както и маски и защитно облекло, биха могли да се използват както за задоволяване на нуждите на нашия пазар, така и (при необходимост и възможност) за други пазари, засегнати от епидемията.

Фармацевтичният сектор може да бъде стимулиран чрез определен размер финансова помощ от държавата и да произвежда надеждни тестове, с които всеки ден да се извършват проби за заболяването, за антитела и др. изследвания. Така хората, за които се докаже, че имат вече изградени антитела спрямо вируса, ще продължат да работят пълноценно, вместо статистиката да ги „чака“ да се заразят, а за останалата част от населението да се предоставят безплатни средства за стимулиране на активен имунитет. Вирусните епидемии тепърва ще се развиват, именно поради изключително влошения имунологичен статус на населението, не само в България, но и в глобален мащаб.

Следователно, сектор „Фармация“ може да стане двигател на икономически растеж и да компенсира донякъде загубите от другите стопански отрасли. За тази цел може да се използва потенциалът на публичните фондове, за да се възвърнат ползите обратно към обществото.

4. Структуриране на държавния резерв и създаване на специален резерв

Създаването на **специален резерв в рамките на държавния резерв** е закъсняла за ситуацията мярка, но навременна при възникване на други извънредни ситуации, които също ще налагат спешни мерки за възстановяване

на икономическата активност в страната. Това може да се направи бързо чрез съответното подходящо структуриране на резерва по примера на „дъждовните фондове“, които са приложими в някои държави като САЩ, Естония, Норвегия и Ирландия.

По дефиниция фондовете за дъждовни дни представляват заделени средства, които да се използват в периоди, когато редовният доход на държавата е непостоянен или намалява, като по този начин се подсигури финансирането за регулярните дейности. В САЩ терминът се използва за характеризирание на фондовете, които по голяма част от отделните щати поддържат с цел да се справят с бюджетния дефицит в годините на икономическа криза, когато приходите не кореспондират на разходите.

В европейските държави фондовете за „дъждовни дни“ не са често срещан механизъм, но всъщност биха могли да се окажат особено полезни за страните с нестабилно ниво на БВП при изготвяне на антициклични фискални политики. От държавите членки на ЕС единствено Естония разполага с такъв фонд и го е използвала по време на последната финансова криза с цел да избегне поемане на допълнителен дълг при високи нива на лихвените проценти. Много европейски държави поддържат специални резерви или фондове, които използват за покриване на разходите при наличие на форсмажорни обстоятелства.

Фондът за „дъждовни дни“ има две разновидности:

- **Антицикличен механизъм за стабилизационна политика**

Сега действащите национални фискални правила, както и тези на ниво ЕС отхвърлят необходимостта от такъв фонд, тъй като рамката им има структурен вид и дава възможности за увеличаване на държавните разходи по време на икономически кризи. Такъв фонд обаче би могъл да се използва за финансиране на безработицата и капиталовите разходи в периоди на икономически сътресения, а в дългосрочен период държавата може да използва позитивите от тези инвестиции и да отчете подобрения в потенциала на икономиката.

За създаването на фонд с антицикличен характер е необходимо да се извърши следното:

- Да се създаде автоматичен механизъм в законодателството с цел да се осигури финансиране на фонда – например, да се определи лимит на приходи от определен вид данъци (корпоративен данък, акцизи и др.), над който средствата да бъдат заделени за фонда;
- Да се конкретизира в съответния нормативен документ кога и как да се използват средствата от фонда – напр. да се уточни, че фондът може да се използва за поддържане или увеличаване на капиталовите разходи в случаи на икономическа криза;
- Размерът на фонда да не се ограничава, за да не се намалява капацитета, да се омекоти бизнес цикълът и да се поддържат капиталовите разходи;
- Използването на Фонда за финансиране на капиталови разходи трябва да се съобрази с клаузите на Пакта за стабилност и растеж, позволяващи извършването на еднократни инвестиции по време на криза, но правителството трябва да уточни с ЕК дали са необходими определени промени, за да се отговори на тези изисквания.

- **Фонд за покриване на разходи при форсмажорни обстоятелства**

Този вид фонд има за цел да покрие разходи, възникнали при форсмажорни обстоятелства, например: природни бедствия, терористични атаки или заразно заболяване. Ако фондът се структурира по този начин, той би могъл да предостави на правителството повече възможности при възникване на неочакваното събитие, като чрез него се осигури незабавно финансиране за пострадалите региони.

Такъв фонд, обаче, поради своята специфика, би следвало да се разграничи от фонда за „дъждовни дни“, който трябва да има само подчертано антицикличен характер. Също така, размерът му би следвало да бъде съгласуван със заинтересованите страни, а обстоятелствата, при които може да се осъществи неговото използване, трябва да са ясно разписани предвид обхвата и естеството на необходимото финансиране.

За създаването на този фонд е необходимо да се извърши следното:

- Да се разграничи от фонда за „дъждовни дни“, тъй като този термин се използва само за механизъм с антицикличен характер;
- Размерът на фонда да се определи след консултации със заинтересованите страни;
- Обстоятелствата, при които се използва финансиране от фонда, да са ясно описани предвид обхвата и естеството на необходимостта от използването на средствата;

- Да се наложат необходимите рестриктивни мерки върху фонда с цел да се изпълняват изискванията на Пакта за стабилност и растеж (напр. еднократен характер на разхода и размер на разхода).

Особено важно е законодателството да определя ясни критерии и правила за използването на Фонд за „дъждовни дни“ и Фонд при форсмажорни обстоятелства. Фондът за „дъждовни дни“ не би следвало да се използва тогава, когато икономиката е в добро икономическо състояние.

Тъй като в условията на криза трябва да се ограничат едновременно капиталовите и текущите разходи, това допълнително би влошило икономическата обстановка. Използването на фонда за финансиране в такива периоди гарантира другите държавни разходи да не бъдат ограничавани, т.е. да се избегне финансирането им чрез поемане на допълнителен дълг. Геополитическата ситуация и политическите условия биха довели до повисоки лихвени проценти, а това съответно да е трудно да се оправдае както политически, така и по отношение на кредиторите. При всички случаи, фондът трябва да разполага с достатъчно голям ресурс, за да покрива специфичните нужди от финансиране, което съответно означава, че определянето на лимити не е препоръчително.

5. Директно финансиране на пострадали от COVID-19 семейства и болнични заведения чрез държавна помощ и финансова помощ по линия на европейските фондове

Определяне на конкретна сума за финансиране на болниците, които към момента закупуват материали със собствени средства, както и финансова помощ под формата на субсидия за пострадали от COVID-19 семейства. Тази сума може да бъде заделена от неусвоените средства по линия на различни оперативни програми/фонове на ЕС, като се направят необходимите разчети до каква степен е възможно да се осигури и националното съфинансиране за нейното предоставяне.

Средствата от емитирания вътрешен дълг от Министерството на финансите в размер на 200 млн. лв. да се използват приоритетно за подпомагане дейността на болниците, осигуряване на медицинска апаратура, медикаменти и заплати на медицинския персонал за срока на въведеното извънредно положение.

II. ЗАКОНОДАТЕЛНИ И АДМИНИСТРАТИВНИ МЕРКИ

1. Мораториум върху процесуалните срокове, с цел запазване интересите на гражданите и фирмите

С Решение на 44-тото Народно събрание от 13.03.2020 г., беше обявено извънредно положение върху цялата територия на Република България до 13.04.2020 г. с оглед обявената от Световната здравна организация епидемична обстановка. Преди обявяването на извънредното положение в страната с Решение на Висшия съдебен съвет по Протокол № 8/ 10.03.2020 г., председателите на различни съдилища в страната издадоха заповеди, с които ограничиха достъпа до съдебни сгради, като в много съдилища откритите съдебни заседания са отложени за различни срокове.

Същевременно в съдебните сгради е ограничен достъпът на външни лица, с което се затруднява, а в някои случаи става невъзможно извършването на справки. Това лишава участниците в производствата от възможност да извършат необходими процесуални действия в срокове, които предстои да изтекат в рамките на периода на извънредното положение.

Отлагането на откритите съдебни заседания в съдилищата у нас, съчетано с ограничения достъп до съдебните сгради и затруднената възможност да се извършват част от процесуалните действия, необходими за защита на правата на страните в процеса (справки по дела и запознаване с доказателства, подаване на иски молби, отговори на иски молби, жалби, отговори на жалби и пр.), ако не бъде съпътствано със спиране на всички процесуални срокове по граждански и административни дела, както и на сроковете за обжалване по наказателни дела, ще постави в опасност правата на всички участници в производствата – гражданите, юридическите лица и държавата. Защото в периода на извънредното положение ще се окаже изгубена възможността за защита на правата им поради изтичането на процесуални или материални срокове.

В случаите, при които в България е било обявявано извънредно положение, винаги е бил въведен мораториум за извършването на определени действия, като за периода на мораториума са спирани всички процесуални и материални срокове, с изключение на наказателно-процесуалните срокове (углавните процесуални срокове), което е съобразено и с разпоредбите на чл. 57, ал. 3 от Конституцията във вр. с чл. 31, ал. 1-3 от Конституцията.

Поради това е необходимо спешно да бъде обсъдена възможността наред с останалите мерки, които Министерският съвет и Народното събрание предвиждат за овладяване на ситуацията и намаляване на негативните последици от епидемията във всички сфери на обществения живот, да бъде приет и Закон за въвеждане на мораториум върху процесуалните и материални срокове.

2. Намаляване на административната и надзорна тежест върху предприятията в страната

Ще бъде подходящо и навременно държавата да изиска от определени надзорни органи (БНБ, КФН, НАП, НОИ и др.) списък с конкретни предложения за намаляване на административната тежест за срок от шест месеца. Исканията за предоставяне на информация, справки, отчети и др. да бъдат ограничени само до най-важните елементи на надзорната дейност.

3. Извънредните мерки в данъчното, счетоводното, трудовото и осигурителното законодателство

Законът за мерките и действията по време на извънредното положение, обявен с решение на Народното събрание от 13 март 2020 г., въвежда специални мерки с временен характер, които са в сила от деня на обнародването на Закона и ще се прилагат до отмяна на извънредното положение. Тези мерки засягат:

- промени в сроковете за деклариране и внасяне на данъци, регламентирани в ЗКПО и ЗДДФЛ;
- промени в сроковете за ползване на отстъпка в ЗМДТ;
- промени в разпоредба на ЗАДС;

- промени в сроковете по ЗС и промени при подписване на ГФО за 2019г.;
- промени в сроковете по ЗНФО;
- промени в КТ и КСО.

На този етап екипът на VUZFLab оценява заложените нови срокове с въведените изменения като удовлетворяващи.

4. Облекчаване на изискванията и удължаване на сроковете по процедури за кандидатстване по европейски проекти и програми

Силно препоръчително е да се направи спешен преглед на отворените процедури и предстоящите такива до края на годината. Проблемът е, че краят на тази година съвпада и с края на втория програмен период. Това означава, че няма как нито текущите отворени, нито предвидените за отваряне процедури да бъдат отложени за следващата година.

Прегледът да бъде извършен във възможно най-кратък срок от 7 до 10 дни от съответните управляващи органи. Целта на този анализ е да се предложат възможни мерки за облекчаване изискванията за кандидатстване по тези процедури, по които това би било възможно (документи, справки, срокове и др.). Тъй като е ясно, че такова облекчаване би било много трудно, доколкото изискванията са регламентирани на ниво общовалидна строга европейска нормативна рамка по въпросите на ЕСИФ, която е изцяло транспонирана в националната, бизнесът, както и потенциалните бенефициенти и партньори от публичния сектор ще имат нужда от разумно удължаване на сроковете за подготовка на документацията, както и за разработването на самите проектни предложения.

Целта е осигуряване на реални и широки възможности за максимално ефективното кандидатстване и съответно – достъп до безвъзмездна финансова помощ на потенциалните бенефициенти от различните отрасли на икономиката, като освен за частния сектор, това се отнася и за публичния.

По-долу се посочват само два възможни примера, от които могат да се направят изводи за значението на предлаганата мярка: облекчаване и най-вече удължаване, отлагане с няколко месеца на първоначално заложените крайни срокове, така че да се вместят и трите етапа от този сложен процес – както разработването и подаването на проектните предложения от кандидатите, така и времето, необходимо на оценителните комисии за преглед и оценяване, съответно и финалният етап – подписване на ДБФП.

Безспорно е, че достъпът до финансиране по линия на ЕСИФ може да бъде една от ключовите области за оживление на икономиката на всички държави членки, а за България (като беден нетен ползвател на еврофондове) то ще бъде още по-значимо в този шоков период, както и след него.

Освен, самото кандидатстване, което е изцяло online, по електронен път, което би било технически възможно и в периода на извънредното положение, голяма част от останалите елементи, които съпровождат и са значима част от самата подготовка на проектите, не е възможно да бъдат направени от екипите по пълноценен начин в този период. Разработването на проекти е екипна работа, която по правило налага събирането на немалко хора на едно място. Има нужда от издаване на документи, вкл. електронни подписи, ходене по институции, срещи с хора от екипа, при това от различни градове, подписване на документи, обсъждания, които понякога налагат конфиденциалност, фирмени и търговски тайни и идеи – при това цялата тази дейност не е гарантирана с електронни средства на комуникация, особено предвид

допустимостите, уредени с новия Закон за мерките и действията по време на извънредното положение.

Ще посочим само два конкретни примера за една от най-фундаменталните за МСП (за големи предприятия също – а всички са важни със своя принос към икономиката) оперативни програми ОП „Иновации и Конкуренентоспособност“.

И двата примера са от изключителна важност, както поради огромния общ бюджет, разпределян между голям брой потенциални проекти, който е предвиден за реализирането на съответната процедура, така и поради обстоятелството, че са изцяло свързани с иновациите и иновативните технологии, така необходими за България. Единият пример е значим не просто и само за потенциални предприятия-бенефициенти (малки, средни и големи), но и за цели региони и местни власти (общини) от 6-те административни региона, на които е разделена България за целите на разпределянето на ЕСИФ на ниво NUTS 2.

- Пример първи:

Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2014-2020

Приоритетна ос 1 „Технологично развитие и иновации“

Инвестиционен приоритет 1.1 „Технологично развитие и иновации“

Наименование на процедурата:

BG16RFOP002-1.022 „Стимулиране внедряването на иновации от съществуващи предприятия“

Общият размер на бюджета само за БФП, без съфинансирането от самите бенефициенти:

Общ размер на безвъзмездната финансова помощ	Средства от Европейския фонд за регионално развитие	Национално съфинансиране
117 349 800 лева (60 000 000 евро)	99 747 330 лева (51 000 000 евро)	17 602 470 лева (9 000 000 евро)

Дата на обявяване: последната седмица на месец февруари, само около 2 седмици преди обявяване на извънредното положение и ограничения от карантината

Краен срок: 30.04.2020 г.

- Пример втори:

Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2014-2020 (същата ос и приоритет), но с доста специфична процедура, която засяга цели региони, тъй като освен че регионалната иновативна инфраструктура ще обхваща отделни участници от различни градове и общини, разположени върху всеки от 6-те самостоятелни региона, то освен задължителните членове на РИЦ (предприятия и поне една научноизследователска организация или висше училище), кандидатите-обединения могат да включват и членове, които са общински и областни администрации.

Става дума за **процедурата BG16RFOP002-1.027 „Създаване и развитие на Регионални иновационни центрове (РИЦ)“**.

Общият размер на бюджета само за БФП, без съфинансирането от самите бенефициенти:

Общ размер на безвъзмездната финансова помощ	Средства от Европейския фонд за регионално развитие	Национално съфинансиране
115 646 637.81 лева (59 129 187 евро)	98 299 642.14 лева (50 259 808.95 евро)	17 346 995.67 лева (8 869 378.05 евро)

ВАЖНО: Общият бюджет се разпределя **поравно** между 6-те региона на ниво NUTS 2 в България (по 19 274 439.63 лева), като се **изключва единствено област София (столицата)**.

Дата на обявяване: последния ден на месец февруари, само около 10 дни преди извънредното положение и ограниченията от карантината

Краен срок: 05 май 2020 г.

И от двата приложени примера се вижда, освен значимата същност на обявените процедури, значителният бюджет, времето на обявяване за подготовка на проектите, както и крайният срок, който предстои да изтече твърде скоро и със сигурност ще съвпадне с периода на извънредно положение и ограничения в работата и движението на хора.

Примерите илюстрират част от цялостната картина. Затова нашето предложение е *отговорните управляващи органи* по всяка от ръководените от тях оперативна програма, да направят преглед и да изразят становище: как би могло да се помогне в процеса по намаляване на административната тежест и най-вече да бъдат определени нови срокове, съобразени със съответната административна натовареност, както и достатъчно технологично време за процеса на оценяване и подписване на ДБФП (предвид изтичащите последни месеци от 7-годишния програмен период до края на 2020 г.).

По наше мнение възможно решение е:

- всички процедури, които са били обявени около периода на възникване на кризата и/или са били с предвиден/обявен краен срок до края на месец май 2020 г., да бъдат удължени със срок за подаване до 31.07.2020 г.;

- всички предстоящи за обявяване процедури също да бъдат с краен срок не по-рано от 31.07.2020 г.

Тази препоръчителна мярка се аргументира и с обстоятелството, че освен времето за качествена и пълноценна подготовка на проектите, ще има нужда от време за възстановяване на потенциални контрагенти и подизпълнители по предлаганите проекти, част от които вече имат блокирана дейност и/или освободен персонал (в зависимост от отрасъла).

5. Изготвяне на ЕКШЪН ПЛАН за действие при кризисни ситуации

Всяко министерство и агенция би следвало да изготви свой **екшън план** за действие при кризисни ситуации, с цел да се подобри организацията на институциите по време на криза и да се запази активността на икономическите субекти в страната. Това би неутрализирило отрицателния ефект от липсата на подготовка за действие при извънредни ситуации и от прилагане на мерки по метода “проба – грешка”.

6. Организиране на CALL центрове по общини

В тези оперативни единици би било подходящо да се ангажират почасово здравни работници, които да отговарят на въпроси на граждани. В тях може да

се включат също и психолози и психиатри, които да консултират лица под стрес, паника и емоционална нестабилност, предизвикани от страха от заболяването, както и да се осигурява психологическа подкрепа на болни лица в домашни условия.

III. КАПИТАЛОВИ ПАЗАРИ, ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ И ПЕНСИОННИ ДРУЖЕСТВА

1. Стимулиране на капиталовите пазари

- **Създаване на *Фонд за стабилност на капиталовите пазари***

Очаква се банковата система, която съставлява гръбнака на финансирането на българската икономика, да изпита съществени затруднения и намаляване на ликвидност. В тази връзка считаме, че запазването на активен капиталов пазар в страната ни, като алтернатива на банковото финансиране, е от първостепенно национално значение. Именно стимулите за осигуряване на действащ капиталов пазар е решение за бързото възстановяване на бизнеса от загубите, които настоящата криза ще донесе.

Предлагаме да се създаде с помощта на държавата **Фонд за стабилност на капиталовите пазари с начален капитал от 50 млн. лв.** Фондът да има за цел да подпомогне предприятията, които са публични емитенти на акции и/или облигации, както и такива, регистрирани на Пазара за растеж на МСП, организиран от БФБ – София АД (с търговско наименование ВЕЕМ). Може да се допусне този фонд да инвестира и до определен процент от активите си в компании, чиито акции или дялове не се котират на пазари, при специални

критерии за подбор и допълнителни условия към компаниите, включително чрез участие в мениджмънта им и/или споразумение за обратно изкупуване, или листване на някои от пазарите на БФБ – София след определен срок.

Този фонд би могъл да се управлява от Фонд на Фондовете или друг мениджър, определен от МФ. Този фонд би могъл да се регистрира за търговия на БФБ – София АД и да привлича допълнителен ресурс от институционални инвеститори посредством издаване на акции и облигации.

- **Данъчни стимули за участниците на капиталовите пазари**

Предлагаме да се освободят от данък капиталова печалба/доход сделките с инструменти, регистрирани на Пазара за растеж на МСП, организиран от БФБ – София АД. По този начин ще се изравнят данъчните стимули за инвестиране на пазара за растеж на МСП с тези при инвестиране на основните регулирани пазари на БФБ – София АД.

Също така, може да се въведат допълнителни данъчни стимули за инвеститорите-физически лица на пазарите, организирани от БФБ – София АД. Например: при задържане на инвестиция в инструменти на тези пазари от физическо лице поне за 3 години., тази сума може да се приспада от облагаемия с данък доход на лицата (мярката да се отнася само за инвестиране в акции или облигации, издадени от български дружества). Тази мярка може да се ограничи със срок от например 6 г.

Обявяването на подобни мерки ще има положителен психологически ефект върху инвеститорите в акции и облигации. Така ще се ограничат разпродажбите на финансови инструменти, ще се намалят спадовете на цените на финансови инструменти и допълнително ще се ограничат загубите на спестителите в допълнителни пенсионни фондове, застраховки „Живот“, договорни фондове и др.

2. Подобряване дейността на застрахователните дружества

В условията на продължителна епидемия би било полезно да се използва възможността застрахователните компании да **иновират застрахователните продукти, като включат риска „смърт причинена от COVID-19”** в отговорността на животозастрахователното дружество. Някои застрахователи по клауза „Всички рискове” покриват риска от COVID-19, наред с всички други заболявания по рисковата застраховка в случай на смърт. Това се извежда на преден план при информиране и популяризиране на животозастрахователния продукт сред широката общественост.

По отношение на здравните застраховки е възможно застрахователите да иновират, като включат в риска **„заболяване от COVID-19”** в застрахователната отговорност, като застрахователите покриват разходите за хоспитализация на застрахованите лица.

В тази връзка е необходимо да се осигури пълна и коректна собствена база данни за рисковата статистика на застрахователните дружества, специализирани в рисково застраховане, здравно застраховане и смесено

животозастраховане. Това изискване е свързано с ползването на точна информация от националната статистика на базата на актуална систематизирана информация от Националния щаб за: болните хора, лицата под карантина и излекуваните пациенти; възрастовата група, в която лицата попадат; района, в който се намират и пр. Тази информация е необходима за андеррайтерите при оценката на риска от COVID-19 и за актюерите, които ще определят тарифите и ще изчисляват застрахователните премии.

Необходимо е също така, при одобряване и приемане на **бързите тестове за COVID-19**, разходите за тях, да се включат в Общите условия по здравните застраховки, предвиждащи „профилактични прегледи и изследвания”. Тук става въпрос за съчетаване на превантивната дейност със застрахователната защита на населението.

3. Застраховка срещу безработица

Този продукт беше особено актуален по време на икономическата и финансова криза 2007–2008 г. като основна част от процеса на отпускане на кредит. Чрез нея банките се предпазват от рискове, свързани с икономическата криза, а кредитополучателите получават защита при неприятно стечение на обстоятелствата. При получаване на кредит от финансова институция, застрахователят поема отговорност да погаси дължимите от лицата вноски (главница и дължими лихви) в случай, че те бъдат съкратени. Застраховката срещу безработица е рационален начин за компенсиране на финансовите затруднения, които могат да възникнат вследствие на уволнение и появилата

се невъзможност от страна на застрахования да обслужва ползвани от него кредити.

Застраховката срещу безработица е сравнително непознат продукт за българския застрахователен пазар. Тя спада към продуктите от групата на застраховките срещу финансови загуби, като е пряко свързана със загубата на постоянни, периодично повтарящи се доходи на едно лице – най-често работна заплата при трудови правоотношения. Обикновено застрахователите не я предлагат масово за отделни физически лица, а за определена група, обединена по някакъв критерий – например кредитен портфейл на банка, съвкупност от лизингополучатели на дадено лизингово дружество, или за персонала на големи индустриални предприятия и подписани колективни трудови договори и синдикални споразумения.

Застрахователни дружества могат да я предлагат и за отделни физически лица, без условие за ползван кредит или закупени стоки на лизинг. В този случай обезщетението се получава от застрахования и не се изплаща на финансова институция. Застраховката предлага обезщетение при евентуално съкращаване на лицето, което може да е продиктувано от финансови затруднения на фирмата и невъзможност от нейна страна да изплаща трудови възнаграждения, т.е. фирмата да е пред фалит. Възможно е и фирмата да няма нужда повече от такива специалисти (поради отпадане на пазари, на бизнес или пък реструктуриране) и да съкращава съответни позиции. Не се покриват рисковете, свързани с доброволното напускане на работа от страна на застрахования или дисциплинарното му уволнение от работодателя (съгласно чл. 190 от Кодекса на труда).

На застрахованото лице се предлагат различни лимити на застрахователната сума. Минималната сума е равна на минималната работна заплата за страната, а максималната сума в различните компании е различна, но рядко надхвърля максималния осигурителен доход. **Особеност при избора на застрахователна сума е тя да не надхвърля 70% от брутно трудово възнаграждение, което лицето е получавало, докато е било трудово заето. Основанието за това е, че върху брутно възнаграждение то дължи осигуровки и данъци. Възможно е да се договори и застрахователна сума, равна на 100% от нетното му трудово възнаграждение, като се взима средната сума на възнаграждението за период от три месеца.**

Стандартният период за получаване на застрахователно обезщетение е от два до шест месеца, но някои застрахователи предлагат като вариант и девет месеца. Тарифите на застрахователя, от които зависи и цената на застраховката, са диференцирани в зависимост от срока на получаване на застрахователното обезщетение.

Застрахователите предоставят възможност дължимата премия да се плаща както еднократно, при сключване на застраховката, така и разсрочено. На пазара могат да се срещнат и различни видове отстъпки, предлагани от застрахователите по тази застраховка. Така например, ако съвкупността от застраховани лица (при груповите застраховки) или застрахованият (при индивидуални полици) са специалисти с висше образование, те могат да се ползват от определен процент отстъпки в цената, като не са редки случаите, когато отстъпките достигат до 10%, а дори и до 15%.

Важно условие за придобиване правото да получава застрахователно обезщетение по застраховка срещу безработица е лицето да представи удостоверение от Агенцията по заетостта, че е регистрирано като безработен. Застрахователите налагат това изискване, за да бъдат сигурни, че лицето не е напуснало работа доброволно, или че не е било уволнено – два риска, които са изключени по тази застраховка. **Получаването на обезщетение по застраховка срещу безработица не е пречка лицето да получава и съответното полагащо му се обезщетение за безработица от Агенция по заетостта.**

Правото на парично обезщетение за безработица имат лица, за които са внесени или дължими осигурителни вноски във фонд „Безработица“ най-малко 9 месеца през последните 15 месеца, преди прекратяване на осигуряването. Паричното обезщетение за безработица е в размер на 60% от среднодневното възнаграждение или осигурителен доход на лицето, върху който са внесени или дължими вноски за фонд „Безработица“ за последните 24 месеца.

Застрахователите поставят и условия, на които следва да отговарят лицата. Кандидатите за застраховане следва да бъдат на възраст от 18 до 60 г., както и през последната година да имат сключен постоянен трудов договор с работодател. Не подлежат на застраховане лица, които се намират в родствени връзки с работодателя, лица на изпитателен срок, както и лица, които са пенсионери. Към момента на сключване на застраховката не трябва да има и писмено предизвестие от страна на работодателя за съкращение на кандидата

за застраховане. Друго изискване е лицето да не е с придобита неработоспособност или да е било регистрирано в Агенцията по заетостта през последните няколко години. Застраховката срещу безработица може да се предлага и с допълнителни покрития над основното, което е загуба на доход, вследствие на съкращение. Такива допълнителни покрития са загуба на доход вследствие на: смърт, временна и трайна загуба на работоспособност от злополука или заболяване.

При реализацията на тези допълнителни рискове лицето придобива право да получи застрахователно обезщетение. Трайната загуба на работоспособност се доказва от Териториална експертно-лекарска комисия (ТЕЛК). При смърт на застрахованото лице поради злополука или заболяване, дължимото обезщетение се изплаща на законните наследници. Продуктите на някои дружества, с цел атрактивност, акцентират върху рисковия характер на застраховка „Злополука“ и предвиждат изплащането на двукратния размер на застрахователната сума в случай на смърт на застрахования.

Друг специфичен момент при застраховката срещу безработица е наличието на период на изчакване. Той се въвежда с оглед предпазване на застрахователя от злоупотреби от страна на застрахования. През периода на изчакване, който започва да тече непосредствено след сключването на застраховката, застрахователят се освобождава от отговорност. Периодът на изчакване за риска от безработица е 60 дни, а за допълнителните рискове, той е 30 дни за временна неработоспособност и няма такъв за рисковете смърт и трайна загуба на работоспособност.

С оглед на създалата се кризисна ситуация и необходимостта от бързи и навременни мерки, нашият екип предлага да бъдат въведени промени в тези срокове с цел продуктът да намери по-експедитивна приложимост и ефективност.

4. Стимулиране на пенсионни фондове и други институционални инвеститори за инвестиции в български компании

Предлагаме да се стимулират Пенсионните фондове и другите институционални инвеститори да инвестират в български компании, регистрирани на пазарите, организирани от БФБ – София АД, включително и на пазара за растеж на МСП. Може да се обсъди възможността да се облекчи режимът за преценка на инвестициите в нисколиквидни акции и облигации на Пенсионните дружества, Договорните фондове и други КИС, както и на Застрахователните компании. Възможно облекчение е да се позволи на изброените институционални инвеститори да преценяват активите си в нисколиквидни акции и облигации на тримесечна база, включително и като използват пазарни оценки, изготвени от сертифицирани и независими оценители.

5. Други мерки

Предлагаме да се изиска администраторите на пенсионни фондове и договорните фондове да намалят таксите, които събират върху натрупаните средства. Намалените приходи на администраторите да бъдат компенсирани от **50% намаление на таксите на тези администратори за надзор,**

заплащани към КФН, а държавният бюджет да компенсира намалените приходи в бюджета на КФН.

С оглед постигане на **солидарност** при мерките за справяне с кризата би следвало да се забрани изплащането на дивиденди от емитенти, както и да се ограничат бонусите за мениджъри (например до две брутни работни заплати). Това е мярка, която ще покаже съпричастност от страна на бизнеса и лицата, с доходи по-високи от средните за страната.

Подходяща мярка е също да се въведат **мултифондовете при допълнителните пенсионни фондове**. Механизъм на „мултифондове“ представляват различни по рисков профил фондове или портфейли, от които осигурените лица да избират. Понастоящем осигурените лица не могат да правят такъв избор поради празнота в законодателството. Практиката в момента е средствата на всички членове на даден фонд да се инвестират по един и същ начин, с общ за всички рисков профил. Правото на избор ще даде възможност на пенсионните компании да предлагат портфейли с по-нисък риск. Тази мярка ограничава загубите на спестителите в условията на финансови кризи.

IV. МЕРКИ ЗА ОПТИМИЗИРАНЕ НА РАБОТНИЯ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЯТА ПО ВРЕМЕ НА КАРАНТИНА

1. Подкрепа за бизнеса (МСП) с финансова помощ под формата на финансиране на работни заплати в засегнатите сектори

Няма ни най-малко съмнение, че значителна част от бизнеса в страната ни понася силен удар – намаляло или напълно преустановено търсене на предлаганите от него продукти и услуги, проблеми със заетостта на персонала, трудности при изплащане на различните видове финансови задължения и др.

Държавата би могла да се намеси, като предприеме някои конкретни мерки, като опитът на други държави би могъл да се разглежда като полезен. Израелското правителство, например, обяви, че отпуска 2,9 млрд. щ. дол. под формата на кредити за бизнеса при много облекчени условия. Въпреки критиките от някои представители на бизнеса в Израел, това е **работеща и навременна мярка**. Правителството на САЩ заделя 2,2 трилиона щатски долара за борба с епидемията. Разбира се, възможностите на бюджета в България са по-скромни, но неминуемо първата мярка би следвало да е насочена към подпомагане на малките и средни предприятия и самоосигуряващите се лица, които са директно засегнати от въведеното извънредно положение и последствията от ограничаването на тяхната бизнес дейност.

Предвидените 60% от държавата като временна финансова помощ за покриване на заплати на служители в уязвимите сектори би следвало да се преразгледа и да се направи анализ доколко останалите 40% могат да се осигурят от работодателите, при условие, че същите нямат приходи от оперативна дейност. Поради факта, че същият размер на компенсация работниците биха получили при регистрацията си в бюрата по труда, алтернативата за запазване на работните места при това финансиране няма да е особено приложима. Би следвало да се предвиди при възможност по-висок

процент на финансиране – до 70–75% – или при невъзможност бюджетът да поеме по-голям финансов ангажимент, да се осигури допълващо финансиране чрез предоставяне на кредити при облекчени лихвени условия/или нулеви лихви и такси и по-дълъг гратисен период за плащания по главници по линия на Българската банка за развитие.

Също така, би могло да се помисли за предоставяне на сума равна на 70% от брутното възнаграждение или 100% от нетното трудово възнаграждение на работниците, като се взима средната сума на възнаграждението за период от три месеца. При всички случаи, администрирането на тази помощ трябва да се извършва през една институция (Агенцията по заетостта или НОИ) с възможност за електронно кандидатстване и бърз процес на обработка на заявленията.

Друга възможно решение е на работниците в засегнатите предприятия да се изплаща сума, равна на минималната работна заплата за страната за периода на въведените ограничения и в срок до 1 месеца след възстановяване на нормалната дейност на предприятието, за да може същото да обслужва всички свои плащания.

2. Мерки за запазване на заетостта и доходите (алтернатива на т.1)

Възможен вариант е държавата да заплаща трудови възнаграждения на работниците и служителите за период до 40 дни, през който период принудително са оставени вкъщи и не са в състояние да осъществяват трудова дейност дистанционно. Това е форма на **платен от държавата принудителен**

отпуск на работниците или служителите. Мярката създава гъвкавост при трудовите взаимоотношения и е предпоставка за запазване на тяхната заетост. В този случай може да бъде въведен максимален размер на обезщетението от **две минимални месечни работни заплати (т.е. до 1220 лв.)** За да се ограничат евентуални злоупотреби, да се въведат допълнителни изисквания. Например, тази мярка да е приложима за не повече от 30% от персонала на предприятието/осигурителя. Върху този размер държавата заплаща дължимите задължителни осигурителни вноски и подоходни данъци.

Друга мярка би могла да е насочена към **подпомагане на уязвимите самоосигуряващи се лица (свободни професии - напр. зъболекари, адвокати, фризьори, актьори и др.)**. За период от три месеца държавата да поеме дължимите задължителни осигурителни вноски и подоходни данъци на самоосигуряващите се лица, които за 2019 г. са декларирали средномесечни доходи по-ниски от две минимални месечни работни заплати (до 1220 лв.).

Също така, може да се обсъди възможност за **насърчаване на заетост сред младите хора при наемане на работа в засегнати от кризата предприятия**. Държавата да предоставя на работодатели **ваучери на стойност една минимална месечна работна заплата (610 лв.),** плюс задължителните **осигурителни вноски и подоходни данъци** при наемане на служители до 29-годишна възраст. Тези ваучери да са за максимален срок от шест месеца.

Друга възможна мярка е създаването на **Фонд за подпомагане на МСП в условия на криза**, конкретно при преминаване на дистанционна работа. Допустими за кандидатстване трябва да са микро- и малки предприятия

(евентуално средни предприятия), независимо от сектора. Схемата би следвало да позволява на предприятията да кандидатстват за възстановяване на разходи, направени за трудоустрояване на служителите на дистанционна работа. Предприятията могат да изискат обратно 45% от допустимите разходи, направени за въвеждане на дистанционна работа. Допустимите разходи може да се състоят от закупуване и/или лизинг на преносим компютърен хардуер (с включени операционни системи), инсталиране и настройка на софтуер за свързване и комуникационни решения, които позволяват пренос на данни.

3. Ангажиране на безработни в сектори с нисък риск от зараза с COVID - 19

В резултат на кризата през последните седмици се наблюдава увеличен риск от безработица в съчетание с връщане на хиляди българи от чужбина. Тези хора ще стоят без работа в страната ни, а представляват ценен ресурс, който трябва да се ангажира активно, не само за да бъдат самите те подпомогнати заради кризисната ситуация, но за да останат в България и след приключването на кризата.

Възможна мярка е да се създават условия за тези, които желаят, да се ангажират веднага в трудовия процес в сектори с нисък риск от зараза с COVID-19. Такива сектори са например земеделието и животновъдството. Държавата би могла да инвестира средства, с които да създаде условия за този тип дейност за останалите без работа лица. Инвестицията ще получи възвращаемост под формата на произведен краен продукт, който ще

задоволява нуждите на първо място на местния пазар, а няма да бъде просто вид помощ от страна на държавата.

4. Мерки за оптимизиране на работния процес

Работодателите могат да въведат една или няколко от изброените по-долу мерки за оптимизиране на работния процес в рамките на ръководените от тях предприятия:

- Предлагане на **възможността за работа от къщи** (за секторите, за които това е възможно);
- Възможност за **намаляване на работното време за майки или бащи** (отглеждащи децата си, тъй като децата нямат възможност да посещават училища или детски градини);
- Осъществяване на **АВС анализ на служители в организацията** – анализ на ключовите служители и другите, които могат да бъдат заместени. Следва ротация по екипи, като във всеки екип има ключов служител. Целта е намаляване на физическото разпространение на болестта, чрез създаване на буферни екипи, които да работят по график. Под никаква форма, всички служители на организацията да не работят от едно и също място по едно и също време;
- При сериозни финансови затруднения на работодателя – **разпускане на служителите за даден период** (първо платен годишен отпуск, неплатен или работа на намален работен ден);
- **Ротация на длъжности** – анализ на нуждите на организацията и пренасочване на служители към изпълнение на необходимите задачи, по

екипи и разширяване на тяхната компетенция с цел запазване на максимален брой служители и работни места;

- **Разработване на план за продължаване на дейността** – идентифициране на ключовите служители и обезпечаване на техническото и физическото функциониране на бизнеса на компанията, както и разработване на пакет от мерки за задържане на най-ценните служители. Целта тук е в най-лошия случай (масови съкращения), компанията да продължи да функционира с ключовите си служители и екипи.

***

Предложените в този документ мерки и механизми за справяне със социалната и икономическа криза не са изчерпателни. Те имат препоръчителен характер и биха могли да се ревизират и адаптират според динамиката на ситуацията в страната, развитието на събитията в национален и глобален мащаб, както и според интензитета на социално-икономическите последици от нея.

Екипът на VUZF Lab остава на разположение за допълнителни разяснения, анализи и прогнози, при необходимост от такива.

ДОЦ. Д-Р ГРИГОРИЙ ВАЗОВ

РЕКТОР НА ВИСШЕТО УЧИЛИЩЕ ПО ЗАСТРАХОВАНЕ И ФИНАНСИ

ИЗПЪЛНИТЕЛЕН ДИРЕКТОР НА VUZF LAB

